

DOI <https://doi.org/10.51647/kelm.2023.8.12>

ZNACZENIE PRAKTYKI EUROPEJSKIEGO TRYBUNAŁU PRAW CZŁOWIEKA W KONTEKŚCIE ODPOWIEDZIALNOŚCI KONSTITUCYJNEJ I PRAWNEJ GŁOWY PAŃSTWA

Elina Gansetska

aspirant katedry Prawa Konstytucyjnego

*Edukacyjno-Naukowy Instytut Prawa Kijowskiego Uniwersytetu Narodowego
nazwany na cześć Tarasa Szewczenki (Kijów, Ukraina)*

ORCID ID: 0000-0002-3515-8655

elinagansetska@gmail.com

Adnotacja. W artykule dokonano analizy procedury impeachmentu na przykładzie rezygnacji prezydenta Rolandas Paksasa w Republice Litewskiej. Badane są prawne i polityczne aspekty tego procesu, w tym status i uprawnienia Sejmu, który reguluje procedurę impeachmentu, procedurę impeachmentu oraz głosowanie, które doprowadziło do usunięcia głowy państwa ze stanowiska. Związek między zastosowaniem impeachmentu a późniejszym ograniczeniem prawa do zajmowania określonych stanowisk ukazany jest w szczególności przez próbę ubiegania się przez Paksasa o reelekcję oraz opinię Europejskiego Trybunału Praw Człowieka. Odrębnie zbadano, jak praktyka Europejskiego Trybunału Praw Człowieka wpływa na konstytucyjną i prawną odpowiedzialność głowy państwa oraz jak ten wpływ objawia się w krajach o mieszanej formie rządów. W artykule wyciągnięto wnioski na temat znaczenia przestrzegania norm konstytucyjnych, zasad praworządności i praw człowieka w kontekście impeachmentu.

Słowa kluczowe: Europejski Trybunał Praw Człowieka, odpowiedzialność konstytucyjna i prawna, prawo do wolnych wyborów, prezydent, impeachment, mieszana forma rządów.

THE SIGNIFICANCE OF THE PRACTICE OF THE EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS IN THE CONTEXT OF THE CONSTITUTIONAL AND LEGAL RESPONSIBILITY OF THE HEAD OF STATE

Elina Gansetska

Postgraduate Student at the Department of Constitutional Law,

Educational and Scientific Institute of Law,

Taras Shevchenko National University of Kyiv (Kyiv, Ukraine)

ORCID ID: 0000-0002-3515-8655

elinagansetska@gmail.com

Abstract. The article analyzes the impeachment procedure on the example of the resignation of President Rolandas Paksas in the Republic of Lithuania. The legal and political aspects of this process are explored, including the status and powers of the Seimas, which regulate the impeachment procedure, the impeachment procedure, and the vote that led to the removal of the head of state from office. The relationship between the application of impeachment and the subsequent restriction of the right to hold certain positions is established, in particular, Paksas's attempt to run for re-election and the opinion of the European Court of Human Rights. How the practice of the European Court of Human Rights affects the constitutional and legal responsibility of the head of state and how this influence manifests itself in countries with a mixed form of government is separately investigated. The article concludes the importance of observing constitutional norms, the principles of the rule of law, and human rights in the context of impeachment.

Key words: European Court of Human Rights, right to free elections, head of state, president, impeachment, mixed form of government.

ЗНАЧЕННЯ ПРАКТИКИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ В КОНТЕКСТІ КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ГЛАВИ ДЕРЖАВИ

Еліна Гансецька

аспірантка кафедри конституційного права

*Навчально-наукового інституту права Київського національного університету
імені Тараса Шевченка (Київ, Україна)*

ORCID ID: 0000-0002-3515-8655

elinagansetska@gmail.com

Анотація. У статті аналізується процедура імпичменту на прикладі відставки президента Роландаса Паксаса у Литовській Республіці. Досліджуються правові та політичні аспекти цього процесу, включаючи статус та повно-

важення Сейму, що регулює порядок імпичменту, процедуру імпичменту та голосування, які призвели до усунення глави держави з поста. Встановлюється взаємозв'язок між застосуванням імпичменту та подальшим обмеженням у праві обіймати певні посади, зокрема спробу Паксаса повторно балотуватись та думку Європейського суду з прав людини. Особливо досліджується як практика Європейського суду з прав людини впливає на конституційно-правову відповідальність глави держави та як цей вплив проявляється у країнах зі змішаною формою державного правління. Стаття висуває висновки щодо важливості дотримання конституційних норм, принципів правової держави та прав людини у контексті імпичменту.

Ключові слова: Європейський суд з прав людини, конституційно-правова відповідальність, право на вільні вибори, президент, імпичмент, змішана форма правління.

Вступ. В умовах сучасного світу, де права людини та їх захист стають одним з елементів демократичного суспільства, практика Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ) має велике значення. Особливо важливим є проведення дослідження як саме практика ЄСПЛ впливає на конституційно-правову відповідальність глави держави, а також як цей вплив проявляється у країнах зі змішаною республіканською формою державного правління, враховуючи мінімальну практику застосування інституту імпичменту у світі та її відсутність в Україні.

Європейський суд з прав людини виступає ключовим механізмом захисту прав та свобод людини у Європейському Союзі. Його рішення мають обов'язковий характер для країн-учасниць, що дозволяє зробити припущення, що практика ЄСПЛ може бути важливою складовою у питаннях застосування механізмів конституційно-правової відповідальності глави держави. ЄСПЛ відіграє одну з ключових ролей у забезпеченні дотримання принципів правової держави та розбудові правової культури в країнах Європейського Союзу. Це допомагає, зокрема, встановлювати стандарти конституційної відповідальності глави держави на відповідному рівні, що є важливим кроком у розвитку демократії. Гарантування прав людини через рішення суду сприяє покращенню загального правового середовища, що безпосередньо впливає на рівень розвитку конституціоналізму у державі.

Окрім цього, можна припустити, що практика ЄСПЛ може сприяти забезпеченню законності та легітимності дій глави держави і тому має обов'язково враховуватись в Україні. Потенційно рішення суду допомагають уникнути порушень прав людини та конституційних норм, що є надзвичайно важливим для підтримки довіри громадян до владних структур. Рішення суду вимагають від країн виконання певних стандартів, що сприяє підтримці міжнародного правопорядку, прав людини та виконання закону.

Зміцнення механізмів правового захисту та забезпечення доступу громадян до справедливого суду є основою демократичного суспільства та, як наслідок, підтвердження реалізації дієвих заходів конституційної відповідальності глави держави, головним проявом якої вважається застосування процедури імпичменту.

Метою статті є здійснення детального аналізу важливості та впливу практики Європейського суду з прав людини на конституційно-правову відповідальність глави держави, встановлення взаємовідношення між статусом глави держави та можливістю застосування інструментів усунення з поста, а також роль суду як механізму захисту прав і свобод особи у контексті демократичного правового державного устрою. Стаття покликана проаналізувати, як відбувається розгляд справ, що стосуються дій чи бездіяльності глави держави, його відношення до прав людини та конституційних норм. Важливим завданням також є визначення обсягу та меж прав глави держави після застосування до нього процедури імпичменту, що може бути вирішено шляхом використання **методу** аналізу та синтезу, даючи змогу досліджувати явище загалом на основі об'єднання взаємопов'язаних елементів в одне ціле.

Основна частина. Інститут імпичменту президента характерний для більшості країн з республіканською формою правління, особливо для президентських і змішаних республік. Одна з причин полягає в тому, що в системі стримувань і противаг імпичмент розглядається як парламентська протитяга президента, особливо у частині наявності права глави держави розпускати парламент (Желіховський, 2020:159).

Політична відповідальність президента може приймати різні форми, включаючи не лише правовий аспект, але й моральний характер. Зокрема, моральна відповідальність президента може проявлятися під час президентських виборів, що є важливим етапом в політичному житті країни. В більшості конституцій країн встановлено обмеження на кількість термінів, які одна й та сама особа може обіймати президентський пост безперервно. Достатньо поширеними є норми щодо обмеження у два терміни поспіль (Україна, Литва, Латвія, Франція), також існує практика обрання глави держави на один, але значно подовжений термін (Казахстан – 7 років). Проте, у деяких країнах відсутні такі обмеження, і одна особа може переобиратися на пост президента без будь-яких обмежень (Туркменістан).

На виборах моральна відповідальність президента перед виборцями може проявлятися через їх рішення не підтримати його кандидатуру на наступний термін. Це не стільки юридичний механізм притягнення президента до відповідальності, скільки моральне осуд виборців за його політику. Отже, у випадках, коли особа не має можливості переобрання на пост президента, моральна відповідальність перед виборцями стає неможливою.

В різних країнах процес імпичменту глави держави є складною процедурою, яка включає як юридичні, так і політичні аспекти. Більшість країн встановлюють високі стандарти для висування обвинувачень та проведення процесу імпичменту. Однією з таких вимог є необхідність отримання підтримки кваліфікованої парламентської більшості, яка може складати 2/3 або навіть 3/4 від конституційного складу парламенту (наприклад, як в Україні). Ці вимоги збільшують рівень відповідальності і складності процесу імпичменту, адже вони вимагають від засуджуючої більшості парламенту доведення вини високопосадовця та прийняття

відповідного рішення. Це може бути важко досягти, особливо у випадках, коли влада фактично поділена між різними політичними силами.

Внаслідок високих стандартів і складності процедури імпічменту прикладів усунення президента з поста за цим шляхом досить мало. Однак, коли такі випадки все ж відбуваються, вони відображають важливість дотримання правових та політичних процедур у визначенні відповідальності високопосадовців.

Наразі найвідомішим прикладом вдалого імпічменту зі змішаною республіканською формою державного правління є позбавлення влади очільника Литовської Республіки Роландаса Паксаса.

Відповідно до статті 86 Конституції Литовської Республіки, особа Президента Республіки недоторкана: доти, доки він виконує свої обов'язки, він не може бути заарештований, притягнений до кримінальної або адміністративної відповідальності. Президент Республіки може бути достроково усунений від обов'язків лише у випадку грубого порушення ним Конституції або присяги, а також випадку виявлення факту вчинення злочину. Питання про усунення Президента Республіки від обов'язків вирішується Сеймом у порядку процедури імпічменту.

Цікавим є те, що в Литві порядок імпічменту, який встановлюється Статутом Сейму, може стосуватись не тільки Президента Республіки, а й Голови та суддів Конституційного Суду, Верховного Суду, Апеляційного суду, а також членів самого Сейму. Підставою для застосування імпічменту може бути грубе порушення Конституції або порушення присяги, а також виявлення факту вчинення злочину, затверджене рішенням більшості у три п'ятих голосів усіх членів Сейму. Наслідком імпічменту може бути безпосереднє усунення від посад або позбавлення мандата (стаття 74 Конституції).

Враховуючи склад Литовського Сейму, до якого входить 141 депутат, для усунення Паксаса з поста було потрібно, щоб «за» пункти обвинувачення проголосували не менш ніж 85 депутатів парламенту. Проте цікавим є факт, що литовському президенту було висунуто не один, а цілих три пункти обвинувачення. Так, перше порушення впливало з того, що згідно з висновком Конституційного Суду, Паксас був визнаний винним у незаконному присвоєнні литовського громадянства приватній особі-іноземцю в обмін на фінансову підтримку, надану під час його передвиборчої кампанії. За цей пункт проголосувало «за» 86 депутатів Сейму.

Друге порушення, в якому був обвинувачений експрезидент, стосувалося того, що він попередив зазначену особу про проведення службового стеження за ним спецслужбами, порушуючи таким чином державну таємницю, конституційні норми та присягу. Цей пункт обвинувачення було підтримано 85 депутатами.

Третій аспект обвинувачення включав у себе вчинення службового перевищення повноважень. Звинувачення полягало в тому, що Паксас, користуючись своїм статусом президента, втручався у прийняття рішень господарськими суб'єктами та приватними особами на користь своїх близьких знайомих. Цей пункт здобув найбільшу підтримку і досяг 89 голосів «за» парламентарів, що у сумі призвело до того, що Паксас залишив свій пост.

Аналізуючи процедуру імпічменту, яка відбулась, неможливо не відмітити невелику різницю голосів у кожному із пунктів обвинувачення. В цьому випадку якнайкраще видно ключову роль парламенту у процедурі імпічменту, адже саме за умов розвинутої політичної системи та дотримання приписів Конституції Литовської Республіки вдалося побороти мінімальний кількісний ценз для голосування всього із лише кількома додатковим голосами.

В цьому контексті важливо зазначити короткий опис литовської системи державного управління та особливості статусу президента. Як вже було зазначено, Литовська Республіка є країною зі змішаною республіканською формою державного правління. У порівнянні зі статусом президента України, литовський глава держави має достатньо подібні функції та обсяг повноважень, за виключенням деяких повноважень у внутрішній та зовнішній політиці. Так, наприклад, президент Литовської Республіки у разі збройного нападу, який містить у собі загрозу суверенності або територіальній цілісності держави, приймає рішення про захист від збройної агресії, про введення воєнного стану, а також про мобілізацію, оголошує надзвичайний стан і подає ці рішення для затвердження на найближчому засіданні Сейму, надає помилювання засудженим, має право повертати до Сейму закони для повторного розгляду тощо (стаття 84 Конституції Литовської Республіки).

Згідно зі статтею 78 Конституції Литовської Республіки, президент обирається громадянами строком на п'ять років на основі загального, рівного та прямого виборчого права шляхом таємного голосування, на відміну від інших країн Балтії, де глава обирається парламентом.

Ймовірно, що статус глави держави у Литовській Республіці має вказані особливості не тільки через змішану республіканську форму державного правління, а і через достатньо однорідний національний склад населення країни, який відповідно до Преамбули Конституції прагне «відкритого, справедливого, гармонійного громадського суспільства і правової держави».

Повертаючись безпосередньо до випадку Р. Паксаса, 6 квітня 2004 року, Литовський Сейм прийняв рішення про його усунення з поста. Це рішення Сейму і заходів конституційно-правової відповідальності до президента стали важливими етапами в політичному житті Литви, відображаючи важливість дотримання конституційних норм та принципів правової держави.

Проте історія мала своє продовження, оскільки незважаючи на втрату політичної довіри після відставки внаслідок імпічменту, Паксас виявив намір балотуватись на пост президента в другий раз. Відповідь Сейму і на цей раз була однозначною – зміна Конституції Литовської Республіки із заборонаю усунення через імпічмент повторно балотуватися на пост протягом п'яти років. Конституційний суд Литовської Республіки на ці зміни теж відреагував, заявивши, що заборона має бути не протягом п'яти років, а постійною.

Сейм також змінив закон про парламентські вибори, щоб заборонити будь-якому чиновнику, який був усунений з посади через процедуру імпичменту, стати його членом, на що Роландас Паксас відповів, подавши позов до Європейського суду з прав людини.

У своєму рішенні у справі ЄСПЛ вказав, що постійне та неминуче позбавлення колишнього Президента Литви права обіймати посаду в Сеймі в результаті імпичменту було непропорційним, порушуючи положення статті 3 Першого протоколу до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (Тарасенко, Мордас, Бабанли, 2022: 80).

Сам текст згаданої статті 3 передбачає право на вільні вибори, за яких «Високі Договірні Сторони зобов'язуються проводити вільні вибори з розумною періодичністю шляхом таємного голосування в умовах, які забезпечують вільне вираження думки народу у виборі законодавчого органу» (Перший протокол до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, 1952).

Виходячи з аналізу практики ЄСПЛ, право на вільні вибори є абсолютним. Це означає, що його ніколи не можна жодним чином обмежувати. Однак важливим в цьому контексті є уточнення, що вказані положення не перешкоджають уряду відповідної країни накладати певні обмеження на спосіб проведення виборів.

Проте, історія знову продовжилася, хоч і не за ініціативою Паксаса. Так, у 2020 році Вищий адміністративний суд Литовської Республіки попросив роз'яснити, як оцінювати сумісність чинного законодавства про імпичмент зі статтею 3 Першого протоколу до Конвенції.

Запитаний висновок стосується справи, порушеної колишнім членом Сейму, якій було оголошено імпичмент у 2014 році та яка бажала балотуватися на парламентських виборах у жовтні 2020 року, проте їй було відмовлено у реєстрації як кандидата на цих виборах після рішення Конституційного суду від 3 червня 2014 року. Конституційний Суд визнав, що вона порушила присягу депутата та грубо порушила Конституцію,

Вона оскаржила відмову у Вищому адміністративному суді, стверджуючи, що він не взяв до уваги законодавство про імпичмент у світлі рішення Європейського суду у справі Паксас проти Литви від 2011 року, що постійне та безповоротне позбавлення колишнього президента Литви права займати місце в Сеймі після процедури імпичменту було непропорційним, що порушило статтю 3 Протоколу № 1 до Європейської конвенції.

Отже, у своєму запиті до ЄСПЛ Вищий адміністративний суд попросив надати вказівки щодо того, як оцінити сумісність закону про імпичмент, який зараз застосовується, зі статтею 3 Протоколу № 1 до Конвенції.

І у 2022 р. ЄСПЛ одностайно надав відповідь на цей запит щодо надання консультативного висновку щодо законодавства про імпичмент, дійшовши висновку, що будь-яке рішення про те, чи заборона на здійснення депутатського мандата перевищила межі, прийнятні відповідно до статті 3 Протоколу № 1 (право на вільні вибори) до Європейської конвенції з прав людини, має брати до уваги події, які призвели до імпичменту та майбутньої позиції, яка розглядається, з точки зору конституційної системи та демократії в цілому у відповідній державі.

Думка суду базувалась на тому, що його запитували, чи вплив заборони на особисту ситуацію перевищив межі, прийнятні за статтею 3 Протоколу № 1 до Конвенції та просять надати вказівки щодо критеріїв, які повинні використовуватися при визначенні цього питання, без шкоди для будь-яких законодавчих ініціатив, вжитих Сеймом у справі Паксаса.

Відповідно до цього суд дійшов висновку, що критерії, які є доречними для прийняття рішення про те, чи перевищила заборона на виконання депутатського мандата у процедурі імпичменту те, що є пропорційним згідно зі статтею 3 Протоколу № 1, повинні бути об'єктивними за своєю природою та враховувати відповідні обставини, пов'язані не лише з подій, які призвели до імпичменту відповідної особи, а також – і в першу чергу – з функціями, які ця особа прагне виконувати в майбутньому, які повинні бути прийняті до уваги прозорим способом.

У відповідь на рішення Суду, в квітні 2022 року литовський Сейм прийняв зміни до Конституції, які гарантують, що будь-яка особа, зміщена з посади, не матиме «постійної та незворотної» заборони балотуватися як на парламентських, так і на президентських виборах, а натомість зможе балотуватися через «період щонайменше десять років». Згідно з цим положенням будь-яка особа, усунена з посади або чий мандат члена Сейму був анульований Сеймом через процедуру імпичменту, не буде піддаватися «постійній і безповоротній» забороні балотуватися на виборах. Таким чином, заявник Р. Паксас тепер має право вимагати його реєстрації та балотуватися на майбутніх виборах.

Водночас, як було зазначено вище, політична відповідальність може нести радше моральний, аніж правовий характер, тому в даному випадку здобути прихильність електорату після застосованого заходу конституційно-правової відповідальності буде важко навіть найхаризматичнішому кандидату.

Висновки. Наведений приклад імпичменту президента Литовської Республіки Роландаса Паксаса підкреслює не лише важливість дотримання конституційної процедури у визначенні відповідальності високопосадовців, але і важливість розвиненої політичної системи.

Литовська практика імпичменту підтверджує, що парламент грає ключову роль у процедурі імпичменту, адже для усунення президента з поста необхідна значна більшість голосів. Проте найпомітнішим взаємозв'язком між статусом глави держави та роллю суду як механізму захисту прав і свобод особи є подальші події, пов'язані зі становищем експрезидента після усунення з поста, що відображають складний політичний та правовий контекст, що супроводжує весь процес.

Рішення Литовського Сейму про усунення президента з поста та його пізніша неможливість подати свою кандидатуру для обрання підкреслили не тільки важливість дотримання конституційних норм і принципів

правової держави, а й комплексний характер питань, пов'язаних з пропорційністю та обмеженнями, для суб'єктів імпичменту. Оцінюючи даний випадок ретроспективно, можна резюмувати, що практичне застосування процедури імпичменту стало позитивним кроком для Литви в цілому, оскільки засвідчило прихильність литовської громадськості та литовської влади до боротьби з корупцією та покращило позиції країни на порозі її вступу до Європейського Союзу у рамках великого розширення в 2004 році.

Практика Європейського суду з прав людини нагадує про необхідність збалансування прав людини на вільні вибори з потребою забезпечити відповідальність влади та дотримання конституційних норм. Важливою є об'єктивність критеріїв, які використовуються при прийнятті рішень щодо можливості осіб, підданих імпичменту, займати посади в майбутньому.

Узагальнюючи, імпичмент президента Литви та оцінка застосованих обмежень до усуненого з поста президента Європейським судом з прав людини стали важливими етапами у розвитку сучасного конституціоналізму, що підтверджує здатність демократичних інститутів забезпечувати правовий порядок та відповідальність перед громадянами.

Список використаних джерел:

1. Желіховський С. В. Імпичмент як інститут політичної з відповідальності Президента Сполучених Штатів Америки. *Проблеми міжнародних відносин і збірник наукових праць*. 2020. № 17. С. 154–178.
2. Конституція Литовської Республіки : веб-сайт. URL: http://lib.rada.gov.ua/static/LIBRARY/catalog/law/lit_konst1.htm (дата звернення 26.02.2024).
3. Тарасенко О. Ю., Мордас Д. П., Бабанли Р. Ш. Огляд рішень Європейського суду з прав людини (квітень – травень 2022 року). 2022. URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/ogliady/ESPL_04_05_2022.pdf (дата звернення 26.02.2024).
4. Протокол до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, ратифікований Законом № 475/97-ВР від 17.07.1997. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_535#Text (дата звернення 26.02.2024).
5. Advisory opinion concerning impeachment legislation: веб-сайт. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/fre#%7B%22tabview%22:%22document%22,%22itemid%22:%22003-7305532-9962096%22%7D> (дата звернення 26.02.2024).
6. Case Of Paksas V. Lithuania (Application No. 34932/04) : веб-сайт. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng/#%22itemid%22:%22001-102617%22%7D> (дата звернення 26.02.2024).
7. Supreme Administrative Court of Lithuania requests an advisory opinion on impeachment legislation: веб-сайт. URL: <https://polit-x.de/en/documents/4792376/europa/english/council-of-europe/press-release-2020-12-11-lithuania-seeks-advisory-opinion-from-the-european-court-of-human-rights> (дата звернення 26.02.2024).

References:

1. Advisory opinion concerning impeachment legislation. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/fre#%7B%22tabview%22:%22document%22,%22itemid%22:%22003-7305532-9962096%22%7D>.
2. Case Of Paksas V. Lithuania (Application No. 34932/04). URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng/#%22itemid%22:%22001-102617%22%7D>.
3. Konstitucija Lietuvos Respublikos [Constitution of the Republic of Lithuania]. URL: http://lib.rada.gov.ua/static/LIBRARY/catalog/law/lit_konst1.htm [in Ukrainian].
4. Protokol do Konvenciji pro zakhyst prav liudyny i osnovopolozhnykh svobod, ratyfikovanyi Zakonom № 475/97-VR [Protocol to the Convention on the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, ratified by Law No. 475/97-VR dated 17.07.1997]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_535#Text [in Ukrainian].
5. Supreme Administrative Court of Lithuania requests an advisory opinion on impeachment legislation. URL: <https://polit-x.de/en/documents/4792376/europa/english/council-of-europe/press-release-2020-12-11-lithuania-seeks-advisory-opinion-from-the-european-court-of-human-rights>.
6. Tarasenko O. Yu., Mordas D. P., Babanly R. Sh. Review of decisions of the European Court of Human Rights (April - May 2022) [Review of decisions of the European Court of Human Rights (April - May 2022)]. URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/ogliady/ESPL_04_05_2022.pdf [in Ukrainian].
7. Zhelikhovskiy S. V. Impichment yak instytut politychnoi z vidpovidalnosti Prezydenta Spoluchenykh Shtativ Ameryky [Impeachment as an institution of political responsibility of the President of the United States of America]. *Problemy mizhnarodnykh vidnosyn i zbirnyk naukovykh prats*. 2020. issue 17, pp. 154–178 [in Ukrainian].